

Aleš Šteger
BOGOVI SE NAM SMEJIJO

Evropa

1.

Vreme se je obrnilo. Silovit veter in deževje sta ustavila ves promet, tudi ladijski. Trajekt bo odplul z otoka, šele ko se razmere uredijo, kar utegne trajati več dni. K sreči sem mogel že drugič prestaviti let domov in podaljšal bivanje v penzionu Gunnarson. Kamnita hiša penziona je stara nekaj stoletij. Podstrešna sobica, močan vonj po trohnobi, občasni izpadi elektrike, škripanje lakiranega poda in prepah izpod okenskih polic. Na bookingu je penzion zgleдал neprimerno bolje. Ure strmim skozi okno v meglo in butanje dežja ob stekla. Že ob treh popoldne izginjajo konture vsega in kmalu so edini orientir v temi zvoki nevihte in rdeča lučka na ugasnjenem televizorju. Komajda še prepoznavam robove zveščiča v svojem naročju, lista papirja, ki ga v temi prepogibam in razpiram, znova in znova. V naslednjem trenutku oboje izgine. Vse je in obenem ni, v mojih rokah. Le če zatisnem oči, še lahko vidim svetlobno sled, privid svojega spomina. Tako kar nekaj časa pokrit z vsemi kovtri, ki jih premorejo sobe v penzionu Gunnarson, ležim, pazim, da s kakim premikom v temi ne prevrnem steklenice vodke na nočni omarici. Otipam podstavek namizne svetilke, ki me oslepi. Listam po dnevniku. Znova in znova prebiram pred mnogimi leti nakracljane strani, prepisujem stavke, jih sproti komentiram in dopolnjujem. Čutim se razvnetega od sile spomina, ki se med tem opraviлом prebujata, potem spet negotovega, ali si vsega skupaj ne prirejam, izkrivljam dogodke, ki

so se zgodili pred osmimi leti in ležijo daleč kot sence tujih predmetov sredi noči. Tu in tam iz steklenice popijem požirek, da se pogrejem. Potem spet strmim skozi okno v lastni odsev v mračni šipi. Kako dobro, da sem vzel svoj stari dnevnik s sabo! Kaj bi bilo brez teh strani? Blodnje? Pisanje me pomirja, me navdaja z občutkom, da svet je, da resnica in spoznanje sta. Ko pišem, razjasnujem, kaj se nam je zgodilo, še bolj pa samemu sebi razlagam občutke, poskušam obvladovati notranje obtožbe in ugovore razuma, ki me nažirajo. Ne vem, če kakorkoli napredujem, če se mi bo sčasoma le posrečilo sestaviti delčke razbitega spominskega mozaika, a vem, da ne smem nehati, da moram vse zapisovati, kar občutim in mislim, zase, za svojo dušo. Kot da bi bil slutil ta trenutek, sem dnevnik avtomatično vzel s sabo. Predvideval sem, da se bova z Barish po letih spet videla, stari zapiski pa mi bodo pomagali obnoviti imena skupnih istanbulskega znancev in najine pogovore. Brez teh strani bi bil povsem prepuščen svojim notranjim priredbam. Dnevnik pišem le občasno in praktično nikoli ne prebiram, kar sem zapisal. Zakaj ga torej pišem? Ker svojemu spominu nikoli nisem povsem zaupal in sem moral najti načine, kako se zavarovati. V akademskem svetu je priznanje lastne pozabljivosti enako samomoru. Marsikomu bi se dejstvo, da sem se pozabljanju že zdavnaj povsem nehal upirati, zdelo heretično. Razumem ga kot naraven nevrološki proces. Prepričan sem, da ima svojo funkcijo, sicer ga ne bi bilo. Pozaba ni le zlo. Pozaba tudi varuje, omogoča kaj tretjega, o tem sem trdno prepričan. Dnevnike

pišem in hranim zgolj za skrajne primere. In skoraj nikoli jih ne nosim s sabo. Tokrat pa ... Bega me, vse skupaj je povezano z mano in ne morem se otresti občutka usodnosti. Nisem samo pasivni pričevalec, čeprav tako zgleda in čeprav sem naredil prav vse, da ne bi nikoli postal karkoli več.

2.

Je preveč naivno, preveč fatalistično trditi, da je bilo vse namenjeno, celo neizogibno? Njen klic v moj hotel v Stockholmu. Barish je zvenela apokaliptično, a tako je zvenela zmeraj. Če lahko nemudoma pridem v Vaxholms? Seveda nisem mogel, kongres je bil v teku, bil sem registriran na treh panelih. In tudi če ne bi bil, spodobilo se je ostati do konca in prav nič me ni vleklo, da bi jo spet srečal. Več mesecev sem vsake toliko po telefonu poslušal, da bo vsemu naredila konec, predolgo, da bi njene zgodbe še lahko jemal resno. Ko pa se je kongres zaključil, njeni sms-ji niso hoteli presahnuti. In potem še Alijev mejl. Težkega srca sem prestavil povratni let in šele takrat na svoje presenečenje odkril, da Vaxholms ni predmestje Stockholma, marveč kraj na enem od mnogih otokov arhipelaga pred švedsko prestolnico. Kupil sem torej vozovnico za trajekt, si preračunal povezave, misleč, da se bom s srečanja z Barish vrnil zgodaj zjutraj naslednjega dne. V Vaxholmsu me je čakal šok. V Barishinem stanovanju policija, sledilo je večurno čakanje na postaji, policijski zapisnik in naslednje jutro identifikacija mrtve v Vaxholms Vårdcentral, mestni bolnišnici. Medtem pa sprememba vremena. Skoraj gotovo bi bila Barish še živa, če bi prišel nemudoma, ko je prvič klicala. Ta misel me ne bo nikoli zapustila. Četudi je v preteklem letu bilo podobnih klicev nič koliko. Enostavno navadil sem se na njen obup. Nenehno je govorila o svojem in

dekličinem uničenem življenju. O notranjih dvomih in moči samoprevare. Ves ta čas nisem mogel vedeti, da ni bilo nikogar drugega, ki bi Barish v teh hudih časih utegnil stati ob strani. Prepričan sem bil, da obstajajo še kakšni znanci, kolegi, mogoče ljubimec. Nikoli nisem spraševal. Nisem dovolil, da bi se preveč zblížala. Distanca varuje, enako kot pozaba. O tem sem prepričan. Obenem me je zavezovala najina kratka afera pred dvema letoma. Nisem zmogel povsem prekiniti stikov, čeprav sem si to natihem želel. Bila je neumna avantura, pijanska noč po kongresu Evropske zveze književnih prevajalcev v Bruslju. Napila sva se, potem me je odvlekla v svojo hotelsko sobo. Ko sva končala, je naenkrat ležala poleg mene popolnoma druga oseba. Kot da je seks iz nje izvabil prikrito psihozo in anksioznost. Ni in ni nehala jokati. Njena deklica je tedaj imela 15 let. Na slikah v njenem telefonu je zgledala že precej odrasla. Vse do zore sem poslušal zgodbe o njej, jo tolažil in poskušal bodriti, a v bistvu nisem mogel do nje. Šele tistega neprespanega, mačkastega jutra sem resnično začutil, kako labilna in v svojem bistvu povsem nepredvidljiva je Barish in kako nepremostljivo daleč sva si. In tedaj sem si priznal, kar sem slutil že ob najinem prvem srečanju v Istanbulu: da kratkomalo ne razumem njenega sveta in še manj njenih čustev. Da ga ne bom nikoli zares razumel. Vse to se mi zdaj potrjuje in se mi zdi povsem logično in očitno. Tedaj pa ... V Bruslju sem na vse skupaj gledal preveč tehnično, v smislu kriznega menedžmenta. Imela je problem in jaz sem ga poskusil rešiti. Po begu iz Turčije je Barish

padla v obupno kolesje azilantske birokracije. To jo je sčasoma spravilo na rob. Toda rob ni bila birokracija, bila je njena osamljenost, a tega tedaj nisem videl, oziroma, nisem bil pripravljen videti. Namesto človeške bližine, po kateri je tako zelo hlepela, sem ji poiskal odvetnika, ki jima je z deklico v le nekaj mesecih najprej uredil azil tukaj na Švedskem, pozneje pa še dovoljenje za prebivanje in delo. Na njene težave sem gledal karseda trezno, analiziral sem možnosti, izbral najbolj ugodno in tehnično določil korake, opcije, tveganja in možne izide. Bil sem zadovoljen, celo ponosen na vse, kar sem dosegel za njiju. Barish pa je bilo vse skupaj malo mar, četudi je proces, povezan z njunim legalnim statusom, ključno določal njeno in dekličino nadaljnje življenje. Namesto o pravnih procedurah in novem upanju je po telefonu čedalje pogosteje govorila o tem, kaj so zavrnitve, ovire, trpljenje naredili iz nje, iz njiju, kako so ju nepopravljivo pohabili in uničili. Izbruhe fatalizma sem najpogosteje kar zanalašč preslišal. Obenem sem Barish izjemno spoštoval. Občudoval sem, kaj vse je bila pripravljena žrtvovati za tujega otroka. Četudi ... Resnica je, da se sam nisem bil nikdar pripravljen pregloboko spustiti v nobeno obliko razmerja, tudi zares prijateljskega ne. In šele zdaj, ko to pišem, čutim, da iz tega razloga lega name teža krivde, čutim, da je moja popolna nepripravljenost soočiti se z njenimi resničnimi težavami pustila sled tudi v meni. Vsa, še tako površna znanstva zaznamujejo, pa če si to priznamo ali ne. Vsak prihod je obenem beg od nekod in nemogoče je ostati povsem

zavarovan pred mlino življenja. Na kaj takega pred osmimi leti, ko sem prvič in bržkone zadnjič potoval v Istanbul, nisem niti pomislil.

3.

Zmeraj znova prebiram v dnevniku opis svojega prvega istanbulskega jutra. Historična četrt Sultanahmed. Iz težko berljive pisave in okornih stavkov prepoznavam posledice predhodne noči. Kot dogovorjeno, me je Ali pričakal na letališču. S taksijem sva se več kot uro in pol v gostem prometu cijazila proti Istanbulu. Medtem se je znočilo. Bil sem utrujen, hotel sem ostati v hotelu, toda Ali je vztrajal, da greva na večerjo. Ne spomnim se več ne podrobnosti, ne v katero smer sva se odpeljala, le drobna skica na robu dnevnika me živo spominja na pečeno govejo glavo, servirano na velikem srebrnem pladnju, na Alijev smeh, trkanje kozarcev z rakijem, ki mi je nemudoma spodnesel tla pod nogami, oster večerni hlad in veličasten pogled na gost nočni ladijski promet po Bosporju. Nisva se dobro poznala. Pravzaprav sva se videla poprej samo enkrat, toda Ali je nemudoma hudomušno uganil najino skupno ljubezen do vsega, kar ohranja vidne robove neke kulture. Tako se je začela požrtija, od katere sta mi ostala v spominu izjemno okusen kuhan bikov jezik in cela pečena goveja glava kot srhljiv kulinarčni višek. Potem mi spomina zmanjka, dokler se ne pojavi zelo jasen drobec, samotni, s cestnimi lučmi obsijan kraj, kjer je nekoč stal slavolok, od katerega so v Bizancu merili razdalje; popek turškega imperija, tabla, namenjena turistom, za katero sem sredi noči bruhal. Naslednje jutro je prišlo z močnim glavobolom, ki me je opominjal na

evropski projekt sodelovanja med univerzami, zaradi katerega sem pripotoval v Istanbul. Profesor Ali, ki je pred pol leta predaval pri nas v Heidelbergu in je bil tokrat organizator mojega gostovanja, mi je že prej poslal itinerar, ki je predvideval predavanje na univerzi, kratko prevajalsko delavnico s študenti, javni nastop, skromno in običajno formalno in dolgočasno pozno kosilo ali zgodnjo večerjo. Na kraju samem pa se je vse skupaj začelo že na večer mojega prihoda tako, da sem bil povsem nemočen in osramočen. Ob prebiranju zapiskov me je ponovno sram, kar le še stopnjujejo nekateri stavki, polni naivnega turističnega navdušenja nad Sultanahmedom, nad trgovinicami, nabasanimi s šopi svetlikajočih se modrih nazarjev in keramike, nereflektirane vzhičenosti nad prodajalnicami kilimov, ki so odpirale vrata okrog in okrog hotela, ko sem z jutranjim sprehodom poskušal pregnati mačka in urediti misli. Gledano z distan-ce je bilo precej oholo tudi moje dnevniško nerganje nad kvaliteto hotela, v katerega so me nastanili. Kritika je sicer bila upravičena. Zajtrkovalnica je bila v petem nadstropju, lift je peljal le do četrtega, potem je bilo treba iskati pot po labirintu ozkih, smrdljivih hodnikov, zmeraj znova mimo odprtih vrat katere od mračnih sob, polnih smeti, ostankov hrane in umazane posteljnine po tleh, po stopnišču v vijolični barvi in z umazanimi lilijami po stenah. Spominjam se, da sem z vso močjo z glavo udaril ob preklado in preklinjal. Najbrž sem bil v mislih še zmeraj pri včerajšnjem višku večera, ki mi je še dneve pozneje vzbujal slabost, ko sva z Alijem izbrskala in pojedla ali, bolje

rečeno, posrebala vsak svoje oko iz ogromnega kupa kosti in pečenega tkiva pred nama, ostudno lepljivo sled v ustih in grlu pa zalila z novim kozarcem rakija. V hotelski zajtrkovalnici je poleg mene sedel le še en turški par. Moški me je nenehno strogo premerjal. Ženska ob njem je bila oblečena v dolg črn plašč in imela glavo pokrito. Zakaj sploh prepisujem vse te detajle? Ker se v sebi spet natančno spomnim raztreščenosti svojih misli tisto jutro, svojega bržkone pretiranega strahu, da bom ob prvem obisku kake muslimanske dežele prekršil meni tuj kulturni kod, že z bežnim pogledom užalil žensko ali njenega moža? Od kod ta negotovost?

4.

Zbudim se ves poten. Precej časa potrebujem, da se zavem, kje sploh sem. Zunaj še vedno divja neurje. V sobi je mraz. Ura je pol treh zjutraj. Sanje so bile strašne. Tramvaj številka 1, na njem Barish in jaz. Peljemo se po pustinji, potem pa voznik naenkrat zavije s tračnic in se vozimo po sipinah. Nihče nič ne reče. Pred nami zazija globok prepad. Pokličem Barish, ki se sploh ne odziva. A ne vidiš, voznik nas bo vse umoril, kričim, ljudje, zbudite se. Potem opazim, da postajam čedalje bolj neviden. Sam se še vidim, od potnikov pa me nobeden več. Spokojno strmijo skozi okna tramvaja. Potem se v spanju nekako zavem, da sanjam, in poskušam vrniti sanje, jih popraviti. Posreči se mi priti nazaj na točko, ko tramvaj zavije s tračnic k prepadu. Poskušam odlepiti roke od kovinskih držal, uspe mi celo izpuliti eno od ročk, medtem ves čas kričim, a ne pomaga, kvečjemu so sanje zaradi tega še hujše, saj se zmeraj znova vrnem v isto nerešljivo agonijo izginotja pri polni zavesti. Namesto da bi strmoglavili v prepad samo enkrat, se zaradi mojega upiranja poteku sanj ulovimo v začaran krog. Naša smrt se ponavlja in vsaka naslednja ponovitev me bolj izčrpa. Zdaj ko to pišem, me je groza zaspati nazaj. Tolikokrat sem že umrl v tej noči, tolikokrat sem bil popolnoma nemočen, kričal, preživljal grozo, drugi potniki pa so se nežno smehljali, pripravljeni sprejeti, kar je nezizbežno, in vse skupaj pustiti za sabo. Zanje, ki so

nastopali v mojih sanjah, je bilo vse le še ena nočna mora, ki se jo karseda hitro pozabi, in zadeva je opravljena.

5.

Receptor mi že tretjič ponudi svoj usnjeni fotelj pred vhodnimi vrati v hotel, potem spet dolgočaseno sam sede vanj. Zraven štirje moški stoje pijejo čaj, nadrobijo nekaj turških stavkov v novembrski dan, ponovno zamišljeno srkajo. Več mesecev, ko sva si dopisovala in urejala vse potrebno okrog mojega obiska, sem bil prepričan, da je Barish moško ime. Temu primerno sem presenečen, ko se pojavi krhka ženska bledega lica s podočnjaki in neobičajno smučarsko volneno čepico s cofom, izpod katere silijo rdeči kodri. Skoraj 50 minut zamude. Nobenega opravičila, nobenega znaka obžalovanja, le »ah tukaj si, pridi, greva, da ne zamudiš«. Alijeva asistentka in obenem tajnica društva književnih prevajalcev, drobni štrcljajoči koraki, odmevanje petk po starih tlakovcih. Molče hodiva mimo Velikega bazarja. Ustavim se in skozi zarjavelo kovinsko ograjo opazujem bele kamnite stebre. Barish mi pomigne. Sledim ji. Od blizu lahko prepoznam prelepe ornamente na kamnitih stebrih. »So to sure iz Korana?« vprašam in pokažem kaligrafske napise na nagrobnikih. »Ne,« odkima Barish, »vse, kar vidiš, so pesmi hvalnice. V starih časih so se številni pesniki preživljali s pisanjem pesmi za razne slovesnosti in za nagrobnike. Tukaj so pokopani veliki paše in njihovi sinovi.« Nekaj časa še opazujem skrivnostno prepletенost ornamentov, pisavo, ki je obenem sosledje nežno nameščenih vozlov. Če bi jih lahko zategnil, bi ornamentalni pomen postal nedoumljiv, blizu molku,

v katerem stopava naprej, saj si ne upam več spraševati, da ne bi izpadel popoln nevednež. Kmalu sva na univerzi. Vonj po menzi, goli zidovi in trume mladih, zvedavi pogledi, fantje, ki se vesijo drug po drugem, se držijo za roke, grozdi sivozelenih naglavnih rut študentk. V Alijevem razredu skoraj sami fantje, nekaj solidnih vprašanj o nemški romantiki in Goethejevem vihariškem čustvovanju. Zanima jih Werther in kako je Goethejeva zbirka *Zahodno-vzhodni divan* oblikovala našo predstavo o muslimanskem svetu. Sledi prevajalska delavnica, v kateri se nam pridruži tudi Ali, ki je prej imel predavanja. Prevajamo »Popotnikovo nočno pesem«. V menzi pojemo vsak kos špinačne pite, potem greva z Alijem na sprehod. Obstaneva pred razkošno okrašenim kamnitim portalom, kjer naju legitimira policijska patrolja. Ali skomiga: »To je rutinsko, ne skrbi,« reče v svoji perfektni oksbriški angleščini. »Nekoč je bil to licej, že dolgo pa je za tem razkošnim portalom policijska postaja. Tukaj sem bil nekoč zaprt deset dni. Izkušnjo sem pozneje opisal v svojih romanih, se pravi, da je bila koristna, četudi precej huda,« reče Ali in spravi osebno izkaznico nazaj v denarnico, gleda za odhajajočima policistoma. »Si bil v samici ali v celici skupaj z drugimi?« Ali se molče zastrmi v zid policijske postaje, kot da zre v nekaj, česar ni tukaj, pred nama, v nekaj, kar je vidno samo njemu. »Z drugimi,« odvrne počasi. »Bil sem mlad in mislil sem, da se take zadeve lahko zgodijo samo meni in meni podobnim. Potem sem za deset let šel v Anglijo. Ko se je politični veter obrnil, sem se vrnil. Človek nima trdnega mesta na tem svetu,« tiho doda. »Vse so

le izkušnje, vse nas bogati,« se nasmehne in pospeši korak. V smogasti poznopoldanski svetlobi zgleda Ali kot duh v dolgem sivem dežnem plašču. Njegova postava se razblinja, le lice mu občasno osvetli žarenje cigarete. Praktično vsak moški, ki ga srečava, bi lahko bil Ali. Ko stopicljam za njim po Sultanahmedu, se mi zdi, da hodim za vsemi in nikomer. V trenutku, ko prepisujem to dogajanje, od katerega je minilo celih osem let, se za hip osvetli tudi vse drugo, kar je sledilo temu prehodu z Alijem po starem delu Istanbula, za katerega sploh ne bi znal več reči, ali leži v evropskem ali azijskem delu mesta. Ob tem nočnem oživljanju preteklosti postaja vsak detajl, vsaka tedaj še tako mimobežna malenkost ključ do razumevanja celotne zgodbe. Ko bo ta strašna viharna noč mimo, ko bom naposled lahko odšel iz penziona Gunnarson, iz Vaxholmsa, iz Švedske, se mi bodo stavki iz dnevnika, še bolj pa stavki, ki jih pravkar prepisujem, odmevi odmevov, sence senc, oživljeni prividi nezanesljivega poskusa zadržati čas, bržkone zdeli odvečni, prenapeti, če ne povsem zablojeni. Mrtve povedi, nakracane na papir z roko napsihiranega nespečneža, obujanje spominov kot avtoterapija nemočnega. V tej noči pa besede zame žarijo kot še nikoli. Do bolečine oživljeni spomini osvetlujejo za nazaj, kar mi je bilo v trenutku zapisa scela nerazvidno. Kot da so besede mimogrede, tako rekoč nenamerno, po svoji notranji magnetni logiki prilepile nase slutnjo tragedije, ki se je pred osmimi leti kvečjemu na skrivaj napovedovala, lahen vetrič, ki počasi kali nebo.

6.

Ko si prikličem v spomin paviljon istanbulske knjižnice za obzidjem parka Gülhane in doprsni kip pesnika Ahmeda Hamdija Tanpınarja, zraven katerega sva se z Alijem fotografirala in po katerem je knjižnica dobila ime, mi je neprijetno, ker tako malo vem o turški poeziji, o turški kulturi in zgodovini – ta občutek nebogljenosti ob doživljanju tuje kulture, ki ga kar naprej srečujem v svojih dnevniških zapiskih. O Turkih, ki jih poznam iz Heidelberga, lahko rečem le, da so delavni, a posebni, pogosto težavni, v mojih očeh največkrat povsem iracionalni s svojimi mercedesi, pokritimi ženskami, prodajalnami kebaba in prenapihnjениm pomenom osebne časti. A v Nemčiji so manjšina, tukaj, v Istanbulu, pa sem najmanjša možna manjšina jaz, sam, obdan z njimi. To vse spremeni in sproža mehanizme strahu in ponižnosti, kot jih sicer nisem vajen. V knjižnici naju z Alijem pričaka Barish. Vsa nervozna je, ker na dogodek ni prišel praktično nihče, celo Alijevi študenti ne. V paviljonu je kakih sto petdeset praznih stolov. Na enem od njih sameva fant, ki je ta večer naš simultani prevajalec. Pride tudi predsednik društva književnih prevajalcev, starejši gospod, za katerega se izkaže, da je v Heidelbergu študiral kemijo in ki sem mu najverjetneje simpatičen predvsem zato, ker lahko z mano obnovi svojo nemščino. Angleško ne govori, poleg nemščine zna še francosko in arabsko. Čez čas vstopi še moški z deklico. Barish stopi k njemu, tiho se pogovarja-

ta, medtem ko deklica pleza po lesenem stopnišču, skače čez stole, se obeša po moškem, ki se ves čas lahko smehlja. Potem moški in deklica sedeta v zadnjo vrsto, daleč od nas, ki se povzpnejo na oder. Začnemo. Medtem ko ima Ali dolg uvodni nagovor, se Barish, ki sedi na moji desni, skloni k meni in mi gledajoč deklico prišepne: »Njena mama je bila zelo znana pesnica. To bo za deklico prvič, da bo poslušala branje poezije, razumeš?« Spomnim se, kako so te Barishine besede legle name s posebno težo, da si potem nisem več drznil podrobneje opazovati moškega in deklice, marveč sem ju pogledoval le še skrivaj. Morda si zato nikakor ne morem priklicati v spomin obraza moškega. Spomnim se le njegove krepke postave, volnenega pulija, njegovega obličja pa nikakor ne. V zapiskih najdem vprašanje: »Je bil to dekličin oče?« Zraven sem zapisal Alijev stavek, ki ga je izrekel nekaj ur pred dogodkom v knjižnici, ko je mimogrede omenil, da bo na dogodek prišla tudi njegova ljubica, *lover*. Ali pa je mislil ljubimca?

7.

Ne spomnim se več, kaj vse smo tisti pozni novembrski popoldan govorili v skorajda prazni dvorani knjižnice. Spomnim se divjega beleženja prevajalca, ki je moral, da bi zadostili pogojem financerjev, vsake toliko prevesti povzetke povedanega v angleščino, Alijevega zanosnega glasu, ko je svečano prebiral turške prevode romantičnih pesmi, in svojega branja nemških izvirnikov. V tem hipu se je zunaj ponovno razdivjala nevihta. Ura je 4:15 ponoči, občutek imam, da sem povsem prazen, da je moja glava brez misli, topa in na smrt utrujena. Slišim butanje morja ob bližnjo obalo, udrihanje dežnih kapelj ob šipe, ki v meni spet priključuje hlad praznega paviljona knjižnice, Alijevo neskončno govorjenje in deklico, ki je zaspala v naročju moškega, njene v le tanko rožnato bluzico oblečene ročice, ki se v spanju trdno oklepajo krepke moške postave. Zdaj se mi dozdeva, da ga za hip vidim, kako sedi v svoji črni usnjeni jakni, nepremičen, vzravnani kot sveča z brezizraznim smehljajem, ki mu ne splahni z lica niti potem, ko po skoraj dveh urah naposled končamo in v ogromnem prostoru zatonimo odmevi ploskov redkih rok.

8.

Morda je bilo vse skupaj le Barishina izmišljija. A če to drži – čemu? Drugače si ne morem razlagati vseh najinih večurnih telefonskih pogovorov, sprva po njenem begu iz Turčije, še posebej intenzivno pa po dekličinem izginotju. Rdeča nit pogovorov zadnje leto so bile neumorne tirade samoobtožb, pogosti izbruhi histeričnega joka, ki je včasih prehajal v lucidne samoironične komentarje. V slednjih je bila Barish mojstrica, zmeraj znova je znala portretirati sebe kot tragično zgubo. Njen humor sem si tolmačil kot zdravo jedro njene osebnosti in varovalo, ki jo je štiti-tilo pred uresničenjem katere od stoterih groženj, da si bo nekaj naredila. Sploh pa sem Barishine grožnje s samomorom razumel kot dediščino prenapihnjene osmanske retorike, ne pa kot resne naklepe. Domneval sem, da je vse, kar Barish v resnici potrebuje, čas, čas in delo, ki bi njene misli odvrnilo od pogrešane deklice. Njen cinizem sem razumel kot zdravilo, nanjo pa gledal kot na sebi podobno. Kako zelo sem se motil! Seveda sem slutil, da je bilo edino, kar bi ji v njeni stiski utegnilo resnično pomagati, prisotnost nekoga, ki bi mu bilo mar zanjo, ne pa domnevno sofisticirane, domnevno zdravorazumske, domnevno vsevedne besede, izrečene v telefonsko slušalko tisoče kilometrov proč. Enako kot se je ona žrtvovala za deklico, bi se zdaj moral nekdo žrtvovati zanjo. Dokler je krog ljubezni med ljudmi, ki se žrtvujejo drug za drugega, sklenjen, nihče ne umre. Ko pa lok počí

in nekdo, ki se je žrtvoval, ostane sam, potem ... V Barish se nisem nikoli zaljubil, kaj šele da bi jo zares ljubil. Pravzaprav je vprašanje, ali sem sploh kdaj poznal človeka, za katerega bi bil pripravljen pustiti svojo službo v Heidelbergu ali vsaj za nekaj časa zamrzniti svoje obveznosti in se popolnoma posvetiti reševanju tujih težav. Tudi sem se bal, da bi se Barish utegnila name preveč navezati, kar je bila, gledano nazaj, precej narcisoidna ideja. Mogoče pišem te vrstice, da bi z besedami spral s sebe občutek odgovornosti, razblinil krivdo, ki lega name od predvčerajšnjim, ko sem ob prihodu na otok izvedel, da so zgodaj zjutraj nedaleč od mojega penziona našli Barishino truplo, naplavljeno na obalo. Zunaj lahko razločno slišim grmenje morja, v katerem je Barishino krhko telo postalo mrtva igrača vodnih tokov. Slišim bobnenje vode, ki nas obliva z vseh strani, z nočnega neba in iz morja, slišim morje kot klic vesti in spomina. Za hip se mi zazdi, da je naš otok sila nezanesljivo kopno, da sta vihar in voda sodnika nas vseh in da imata vsak trenutek možnost končne obsodbe. Če zamižim, spet vidim pred sabo Istanbul, tramvaj številka 1, vidim Barish, ki obrnjen na k meni zre skozi umazane šipe. In potem, hkrati, morda celo v času pred tem spominom (četudi ni v tem nobene druge logike kot logika slutnje in negacije časa) vidim še eno podobo, Barishino napihnjeno blede modro obličje, s katerega pred mano za nekaj trenutkov odstrejo folijo v podzemni hladilnici Vaxholms Vårdcentral. Ko odprem oči, je okrog mene popolna tema. Spet je zmanjkalo elektrike. Kmalu

žarnica nekajkrat poblisne in svetilka zabrli. Ležim nepremičen, otrpel, premražen in se sprašujem, ali bo jutri še jutri. Ali bo jutri še en dan?

9.

Naslednje jutro mi receptor mojega istanbulskega hotela znova ponudi svoj prašni fotelj in se mi namuznjeno smehlja. Zgodba prejšnjega jutra se ponavlja, le da tokrat na Barish čakam celo uro in pol. Ko se končno pojavi, me samo bežno pozdravi, poravnava račun za hotel kar pri vratih, potem kreneva. Slišim jo, kako zamomlja: »Res ni šlo prej,« in se pretvarjam, da mi ni mar, čeprav v sebi le počasi ohlajam užaljenost. Moj let nazaj v Nemčijo je pozno zvečer, poprej me Barish pelje še na knjižni sejem, ki je precej daleč iz mesta. Izkaže se, da Barish ne ve, kako priti tja z javnim prevozom. Sprašuje ljudi na tramvajski postaji. Kmalu je okoli nje zbran pravi mali zbor, ljudje se prerekajo, se medsebojno prepričujejo, se trepljajo in vzklikajo. Pripelje tramvaj, večina jih vstopi. Čakava. »Kako si?« vprašam, da bi prekinil Barishin molk. Pogleda me s svojimi velikimi podočnjaki. »Res sem slabo,« reče in si prižge cigareto. Spomnim se, kako nebogljena in krhka se mi je zazdelo v tistem trenutku, in se zdaj, ko se oziram k oknu, za katerim tema noči počasi prehaja v vetrovno sivino deževnega jutra, zavem, kako me je Barishina skrivnostnost navdajala z radovednostjo in se me dotaknila bolj, kot mi je bilo ljubo. Pripeljal je tramvaj številka 1, na katerega sva vstopila. Nenavadna se mi zdi kristalna jasnost, s katero se, ležeč v postelji ledeno mrzlega penziona nekje v arhipelagu pred Stockholmom, spominjam dveh, treh prizorov, ujetih mimogrede,

med drdrajočim premikanjem tramvaja, fantka, ki je na cesti prodajal mandarine, starke, ki bi jo tramvaj skoraj povozil, prizore množic na poti neznano kam. Potem se spomnim zvena Barishinega glasu, ki je presekal najino molčanje in bil prej uganka kot izjava. Rekla je: »Bila je ena najboljših pesnic, kar smo jih imeli.« In šele čez čas, medtem ko smo se ustavili na postaji, kjer je izstopilo in vstopilo precej ljudi, dodala: »Mama deklice, ki si jo videl včeraj v knjižnici.« Hip zatem se je začel daljši Barishin monolog, ki ga nisem pričakoval in v bistvu še manj želel, šepetani, počasi in jasno izgovorjeni stavki, ki se niso in niso nehali. Bilo je, kot da bi popustil jez. Z vsakim stavkom sem bil popeljan globlje in globlje v ozadje dekličine, a obenem tudi Barishine zgodbe. Zdaj, osem let pozneje, šele prepoznavam, česar takrat nisem niti slutil. Z Barishino pripovedjo sem bil popeljan v ozadje zgodbe, ki je postala moja zgodba.

10.

»Umrta je, ko je imela deklica tri leta in pol. Od tedaj ima otrok nočne more in v spanju kriči. Nocoj je kričala šestkrat. Dekličin oče je še hujši,« se ironično nasmehne Barish, »on kriči ves čas, podnevi in ponoči. Situacija je zelo komplicirana,« reče Barish in se ne zmeni za zastoj na križišču, za trobljenje avtomobilov, pozvanjanje in besne klice voznika tramvaja, vznemirjenje potnikov, vse dokler nekaj moških ne potisne pokvarjenega avta s križišča in se prometni zamašek počasi razpusti. »Dekličin oče je huligan, deklica ga sploh ne zanima. Zanj je otrok samoumeven, enostavno ima jo, ne da bi videl najmanjšo potrebo, da bi zanj tudi skrbel. Po smrti njene mame je deklico dal v varstvo svojim staršem v neki zakotni anatolski vasi. Dekličin dedek je alkoholik, babica pa gluhonema. Predstavlja si, pri petih letih je bila deklica psihično uničena, ni znala govoriti in imela je hude spalne motnje. Iz otroka so naredili brezoblično maso, ravno dovolj razvito, da postane pastirica. Tega nisem mogla sprejeti. Pri očetu sem izprosila, da jo vrne v Istanbul, k meni. Imela je sedem let, pa še ni hodila v šolo. Na koncu je privolil. A je prišel v paketu z njo.« Barish se skloni naprej in zaupljivo reče: »Deklica je *güzel melek*, krasen angel, njen oče pa zver. Vse, kar ga zanima, so ženske, ki bi jih pofukal.« Spomnim se, kako trdo je Barish izgovorila »to fuck«. V njenem komentarju ni bilo prav nič seksualnega, obenem tudi nič tragičnega ali odbijajočega. Iz

njenih ust je beseda »fuck« zvenela trdo in mehanično, kot suhoparen opis za delček večjega mehanizma, se ravnodušno vklapljala v škripanje in ropotanje tramvaja, hrup prometa in ropot delovnih strojev s številnih gradbišč, mimo katerih smo drdrali. Po zapiskih sodeč se je Barishina izpoved med vožnjo na knjižni sejem globoko zarezala vame. Spomnim se, kako sem zvečer v letališki čakalnici obnavljal pogovor in obujal prizore, ki se zdaj, osem let pozneje, ko ponovno prebiram svoj dnevnik in si izpisujem iz njega, zdijo neprimerno bolj fragmentarni, a še zmeraj dovolj jasni in živi, da obudijo minulo. Spomnim se majhnega kompleta otroških barvic in plastičnih ravnil, ki jih je Barish kupila za deklico in jih, ne da bi nehala govoriti, potegnila iz torbice, mi jih pokazala in jih vse do konca vožnje vrtela po rokah. Spomnim se tudi njenega zadovoljstva, ko sem omenil, da se mi je deklica v knjižnici zdela zelo inteligentna in navezana na očeta. »Vse to je najbrž prišlo po ženski strani,« zamišljeno odvrne Barish. »Oče je žival. Včeraj sem ga prisilila, da je prišel. On hodi le na nogometne tekme, kjer se pretepa. Včeraj je bilo za oba prvič, da sta bila na take vrste dogodka. Veš, kaj mi je rekel pozneje doma? To pa je bilo res nekaj drugačnega. To mi je rekel. Vprašala sem ga, kaj si misli o prebranih pesmih, pa me je le gledal. Opazil je, da sem pri prebiranju ene od pesmi, ki govori o spominu na umrle, zajokala. Rekel mi je, da nisem normalna. Tudi se mu ne zdi normalno, da bi deklica poslušala take reči. Da riše in pleše, to še mogoče, ampak poezija, besede ... Sicer pa deklica čudovito riše. Po pol leta pri

meni v Istanbulu je nehala jecljati. Vsak teden vidno napreduje. Po dveh letih pri meni je začela hoditi v šolo, celo govoriti z neznanimi ljudmi, nekaj, kar je bilo poprej nepredstavljivo. Čedalje bolj postaja individuum.« »Pa njen oče, ga ljubiš?« vprašam precej nepremišljeno po daljšem premolku in se v trenutku, ko izrekam vprašanje, ustrašim morebitnih posledic svojih besed. Barish dolgo molči in zre skozi okna tramvaja, za katerimi izginjajo meni povsem neznan, spalni predeli Istanbula. Potem začudeno ponovi: »Ljubim? Preziram ga. Umazan primitivec je. Še WC-školjke ne zna pravilno uporabljati. A za dekle sem jaz edina možnost. Če ga dam na čevelj, jo bo poslal nazaj v Anatolijo, pri trinajstih ali štirinajstih jo bodo poročili z enako zverjo, kot je on sam, ki ne počne nič drugega, kot da popiva, se pretepa in pofuka vsak kos mesa, ki mu pride pod roke. Njena mama pa je bila velika pesnica, pomembna intelektualka, imela je podobno usodo kot njena hči.« Barish umolkne. »Predstavlja si, tudi dekličini mami sta umrla oba starša, ko je bila še otrok. Odraščala je pri sorodnikih in njene pesmi so polne tožbe, da ne pripada nikomur, da ni ljubljena in da na svetu nima pravega doma.« »Toda kako je mogoče, da je taka ženska zanosila s takim tipom?« vprašam Barish. »Bila je povsem neizkušena v ljubezni, naivna in obupana in vse, kar je potrebovala, je bila človeška bližina. Po mojem se je zatekla k prvemu, ki ji je prišel na pot. Imela je smolo. Obe imava isto smolo, to naju povezuje,« reče Barish in se kislo nasmehne. »Verjetno sta si bili zelo blizu?« vprašam. »Nasprotno,« odgovori

Barish in me pogleda naravnost v oči, »nikoli se nisva srečali.« Spomnim se svojega začudenja. Tramvaj je v tistem zavrl. Barish mi je dala znak in sva izstopila. Na postaji sredi ničesar je vladala nepopisna gneča. Ogromno družin, starši, ki so vlekli otroke za sabo, mnogi z vozički. Barish jih je opazovala. »Veliko otrok, ane? Starši jih peljejo na sejem kupovat knjige. Za večino bo to edini dan v letu, ko bodo v stiku s knjigami. Do sejma je kar daleč, potrebovali bomo še dve uri z avtobusom.« »Celi dve uri?« pogledam Barish, medtem ko naju prerivajoča se reka ljudi premetava sem in tja kot dva kamenčka. Zaporedoma pripelje več avtobusov številka 34 in večina ljudi se zbaše vanje. Z Barish čakava in množica se kmalu zredči. Čez čas pripelje še ena 34-ica, vstopiva in začuda se nama celo posreči dobiti prosta sedeža.